

ՕՐԱԿԻՐ ԶՄԻՒԹԵԱՎՅՑ

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵԽԱԿԱՆ

ԶՄԻՒՐՆԻԱ . 4 ՄԱՐՏԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ

Գաղղիոյ խորհրդ անոցները ամսոյս լին՝ ըստ
նոր տումարի՝ տովորական հանդի խիւ բացուե-
ցան : Այս բարեեպատեհ առթիւ Գաղղիացւոց
կայսրը գահախօսութիւն մը ըրաւ որ լի է խա-
զազասիրական անկե զծ դգացմամբք, ապահովու-
թիւններ կուտայ խորական խառնաշիփոթ խնդ-
րայն շուտով և բարեկամորէն լմբննախուն, քաղց-
րութեամբ կը յանդիմանէ զհռոմեական կզերը
որ շուտով մոռցաւ իւր ծառայութինները և իւր
պաշտպանութիւնը զօր տասնեմէկ տարիիէ ՚ի վեր
կը մատուցանէ Պատին աշխարհուկան իշխանու-
թիւնը կանգուն պահելու համար : և կը քաջա-
լերէ հռոմէադաւան ժողովուրդները որ անհիմն
վախու մէջ չի յանան ՚ի մասին հռոմէական Եկե-
ղեցւոյն տկարանալուն : ՚ի վախճան ներկայութ-
ուածոյս, մեր յարբոյ ընթերցազաց առջեն կրդը-
նեմք զթարգմանութիւնը այս պատուական ա-
տենախօսութեան, աղաչելով որ մտադրու-
թեամբ կարդան զայն :

Ո՞ւր նախընթաց թուղին Քաղաքական տեսութեանը մէջ համառօտ տեղեկութի մը տուինք սրբազն Պապին ըլջաբերական նամակին վրայօք Այս ըլջաբերականին թարգմոնութիւնը ։ Թէ պէտե երկար է, այսու ամենայնիւ արժան համարեցինք այսօրուան մեր թերթին մէջ հրատարակել ։ և որուն վրայ մեր ընթերցողաց ծանրուշադրութիւնը կը հրամանաւ գործադրութիւնն է ՚ի մասին տեղեկութեանց զորկուտայ պատահան երկիններուն այժմեան քաղական կացութեանը վրայօք և ՚ի մասին այժմեան յարաբերութեանց ՚ի մէջ Գաղղիոյ և Հռոմի կառավարութեանց ։

Կըսոստանս մք , կամ լաւ և ո է ըստ կըսպար-
նաւորիմք , մեր յաջորդ թուովը , հրատարակել
նաև այս չքջաբերականին պատասխանը , զոր
Գաղղվոյ արտօնքին գործոց պաշտօնեայ վեմաշ
փայլ մօսիւ տը թու վենէ լուուաւ ; ուրիշ չքջա-
բերական գրութեամբ մը :

Նաբուշն կայսեր գուհախոսութենէն կըտեսնուի, որ Սաբցոյի զքսութեան Գաղղիոյ հետ միաւորութիւնը անհրաժեշտ հարկաւորութիւն մըն է ՚ի սպատապահութիւնի սահմանագլուոց Գաղղիոյ. Ուստի ըստ երեմանից, այս գործը շուտով պիտի ըլքնայ. վասնզի Ենդ զիոյ կառավարութիւնն ալ, Արքին-Շուն օրագրոյն զրուցածին նայելով. Կերպիւ մը իրաւունք կուտայ այժմ՝ Նաբուշն Երդորդին այս պահանջմանը, Սավայայի երկրին ընդ արձակութիւնը 130 հազարամել թրէ Հիւսիսէն ՚ի Հարաւ և 108 հազարամել թր Արեւելքէն յլքն մուտք. Այս զքսութիւնը ինչպէս յայտնիէ, Մարտնիոյ տէրութեանը կըլիւրաբերի, ընդ ամենայն 600 հազար հոգիի չափ բնակիչ ունի.

Այսինչ խօսք մը կըպտըռի թէ որբազան տպա
պը բանագրանաց թուղթ մը հրատարակելով
չարաչար պէտի նդովիչ Ուրատենից թագաւորը ,
Միւսնի և բոլոր Կամպարտիսյի հռոմեական
կղերին կողմանէ պատգամաւորութիւն մը Վեր-
թօր Խմենուէ թագաւորին ներկայացաւ , և
ուղերձ մը մտայց տնոր՝ կղերին երախտագի-
տական անկեղծ զբացմունքը յայտնելով վասն
վեհանձնական ջանիցը զօր ՚ի գործ կրգնէ միշտ
Կտալից ազատութիւնը կատարեալ կերպիւ
ձեռք բերելու համար :

Արդին Վեհափառութիւնը իւր չնորհակալութիւնը յայտնելով այս ուղերձին համար, ըստ

Թէ այնպիսի ժամանակի մը մէջ, որ քաղաքու կան կու սակցութիւնները կաշխատին ժաղսվրդոց և աղջուանիքը խռովիլ Պատին աշխարհական իշխանութեան խնդրոյն վրայօք, սիրելի է իրեն համար ընդունել երախտագիտական գդացմունքը Միլանի կղերին, որ արդարաւէր է, խօհեմ և արժանի իւր վաղեմի համբաւոյն :

Աղերը համաձայն է ինձ հետ, յաւելցուց Արտենիոց թափաւորը քանզի քաջ գիտէ թէ ամենահարկաւոր է որ հոգեւոր իշխանութիւնը չփոթուի ամենեւին աշխարհական քաղաքականութեան գործադր հետ :

Ապանիոյ զօրաբանակին վերին հրամանատար
Օսոնէլ մարաջախը՝ 'Դէգուան քաղաքին տիշ-
բելէ ետե , հաջութեան բանախմուռութիւններ
ընելու հաճութիւն տուաւ ըստ խնդրոյ Վա-
րոդի կառավարութեան : Կըսուի թէ յիշեալ
զօրաբետը պահանջեր է որ զինու զօրութեամբ
մինչև ցայսօր ձեռք բերուած երկիրները , նմա-
նապէս Դէգուան քաղաքը՝ Ապանիոյ թողարուի
մշտնջենաւոր կերպիւ : Բաց յայսմանէ գրեթէ
260 միլիոն զն շկըպահանջէ ՚ի փոխարինութիւն
ծախուց պատերազմին . կըպահանջէ նաև առե-
տրական դաշնադրութիւն մը՝ օգտակար վասն
Ապանիոյ , և հռոմէադաւան եպիսկոպոսարանի
մը հաստատութիւնը Մէս մայրաքաղաքին մէջ .
Եյս պահանջմունքը , ինչպէս կըտեսնուի , քիչ
մը սաստիկ են , ուստի կըսեն թէ մերժուեր է
Վարոդի կառավարութենէն , ու թշնամութեան
գործերը , որ քիչ մը ժամանակուան համար ՚ի
կախ մնացած էին երկու կողմէն ալ , սկսեր են
յառաջ երթալ :

Լորս Բէլմըսթընին նախագահութեամբ
հաստատեալ այժմեան պաշտօնէլց ժողովը քո-
ջութեամբ մարարելու ոնորեմ մեծամեծ հա-

շուլծամբ սպառաւն լով ըսդգհս սաժամած հա-
կառակութեանց զոր պահպանողական կուսակ-
ցութիւնը¹, գրդուած էր երկու խորհրդանցաց
մէջ, լիբրջապէս յաղթական հանդիսացաւ 116
քուէ առաւելլութեամբ : Ըստ է օր Կիդղօս
դահլիճին փոփոխութիւն մը պիտի ըլլոյ մօ-
ժամանակներս : Այս քանը նշանակութեան ար-
ժամնի է, քանզի ծանրակշիռ հետեւութիւն ունի
ըստորում Մեծին Քրիստոնիոյ այժմեան կառա-
վարութիւնը մէծ սիրով և համաձայն է Գաղ-
ղայ հետ ՚ի մասին իտալական խնդրոյն, և այ-
ս երկու մէծ ազգաց մէջեղած գաշնակցութիւնը
օրբուորէ ևս առաւել ամբանալու վրայ է լըրա-
Ռէլմբրոթընին և ըրտ Շոհն Ռասէլին իմաստուն
և մարդասէր քաղղոքականութեամբ :

9-й ГИМОНДОМЫА, ЧИ ЗИНС ӘҢГА ЫЛЫЗ

Եւ ծերականութեան և առ օվենտիր ժողովն :

Յարգոյ Տեմը,

Անդամք ծերակուտի և ազգային երեսփոխանք :

Գաղղիսյ հայրենասիրութեանը վրայ վատահ
ըլլալով, անցեալ ամին ազգային խորհրդանոցին
բացուելուն օրը՝ պարտք համարեցի ինձ զգուշ
շացընելձեր մոտադրութիւնը ընծգէմ մոտատանց
ջութեանց և անհանդարութեանց : օրոնք նոյն
իսկ խաղաղութենէն գրգռուած էին : Այս խա-
ղաղութիւնը հաճելի և ցանկալի է ինձ անկեղծ
ծագար : ուստի անոր հաստատուն մմալուն հա-
մար ամեն ջանք ՚ի գործ պիտի դնեմ : Աւրաբի
եմ ՚ի մոսին բարեկամական յարագերութեց
ընդամենայն տէրութիւնս Աւրոպիս : Երկար

(1) Այս քաղաքական կուսակցութեան գլխաւորներն են ըստ
Տեղակի միասութեան Տիգրան և Կայլի :

գունաբն միմիայն կէտք, ուր մեր զօրքը տակած
էին պատերազմի մէջ կըդանուին, Վրես լեան-
Շայրն է : Բայց մեր նաև առաջ և մեր զին-
ուորաց քաջալթիւնը՝ օգնականութեամք Ազգու-
նիոյ բարեսէր գործակ ցութեան, շուտով պիտի
նորոգէ զհաշութեր Քաջինքնայի տէրութեանը
հետ : Խոկ Դինատանի վիսայօք խօսելով, կըծառ-
նուցանեմձեղթէ ծանը արշաւանք մը, որ ՈՒԵ-
ծին Բրիտանիոյ զօրացը հետ զուգագրեալէ ։
պիտի պատժէ վիա խւր նենդութեանը համար ։
Եւ բույայի մէջ՝ յուտամ թէ դժուարութիւններ-
ը ը անյապաղ պիտի վերջանան, և խտաբիւն շատ

չունեցած ինքը ինքը ազատապէս պիտի կարդաց
գրէ : Առանց կրկնելու երկար բանախօսութիւնը
ները որ կըտեւեն շատ ամիսներէ ՚ի վեր, բաւա-
կան կըհամարիմ յիշելու քանի մը բաներ :
Վիլլաֆրանքայի գաղնագրութեան յատուկ
նորտատիկն էր Վենետիկի նոհանգին գրեթէ
կատարեալ ազատութիւնը ձեռք բերել, այնու-
պայմանաւ որ արշդրսութը վերստին իրենց աթօն-
ուոյն վրայ հաստատուին : Ըստ իրաւաբանու-
թիւնը՝ (ու զլաշմա) ընդգէմիմ ջանիցս և թաշ-
խանձանացս, չըլլնալով ՚ի գործ գլուխիւ այս
բանին համար իմ սրտիս ցուը յայտնեցի թէ
՚ի Վէնիա և թէ ՚ի Պուրին : Վասնզի այս կազ-

ցութիւնը՝ երկարելով, կըստառանքը անկարգութիւնը մնալու. և այնինչ անոր վրայօք մուերիմ բացառութիւններ կըլսացին՝ ի մէջ իմ կառաջ վարութեանս և Աւտորից դահնձին, մինչնդի գործոյն վրայօք Անդ զիան, Բրուսիան և Արայ սիան առաջարկութիւններ կընեին. որոնք՝ աշմենը մէկ տեղ, կապացնցանեն թէ մեծ տէրութիւնները բոլոր սրտիւ կըբաղձան բարեկամորէն կարգադրել այս խնդիրը՝ ամեն օգուտնելք իրարու հետ համաձայն լովչ ։ յա յօժարսինը տութեանը օդնելու համար, Գաղղիոյ վերայ հոգ կար այնպիսի կարգադրութիւն մը ներկայ յացընել, որուն Եւրոպյէն ընդունելի ըլլաց յաւն վերայ յօյս մը տեսնու էք : Իմ զօրաբանաց կաւս ապահովցընելով Իտալիան ընդդէմ օտար տէրութեան մը միջամտութեանը, իրաւունք ունեի այս ապահովութեան և այս երաշխառութիւնն առ առ սահմանները նշանակել: Աւոտի չերկ մուեցոյ յայտնելու Արտենիոյ թագաւորութիւնն թէ, իւր գործոցը մէջ բոլորովին խաղատ թագաւորով զինքը, չէի կրնար անոր հետեւիլայնպիսի քաղաքականութեն մը մէջ, որ Եւրոպյայի առջև անիրաւ կերպէր, ըստորում կըկարծուէր թէ կուզէ Իտալիոյ ամեն տէրութիւնները իւր ներ

քնը առնու և այս պատճառուաւ նոր պատերանդը
մական խռովութիւններ յարուցաննել։ Ա ասն
որոյ խրատեցի զինքը սիրով ընդունել զինդիքը
փափաքանաց այն նահանգներուն որ իրեն անձ
նատուր կըլլային , բայց հատուատուն պահել
Դոսկանայի ինքնօրինութիւնը և սուրբ Վթոռոցի
իրաւ սնցը յարգութիւն մատուցանել , ըստ
սկզբանց : Եթէ այս կարգագրութիւնը զամննը
դահ ըներ , գոնէ այն առաւելութիւնը ունի որ
սկզբունքը կըպահէ , երկի զները կըհանդարտե
ցընէ , և զի՞իէ մանգէն ինը միջնունէն աւելի ժո
ղվարդով թագաւորութիւնն մը կընէ . իւսիսային
Խտալից այս օրինակ փախտկերպութեան առջև
որ զօրաւոր տէրութեան մը ձեռքը կըծդէ Վլլ
եան լեռանց ամեն անցքը , պարտը կար իմ
վրաս , վասն ապահովութեան մեր սահմանա
գլխոց , պահանջնել զգաղքական զառիվայր
նայն լըրանց : Վ յս փարբիկ երկին պահանջում
չիրնար երկի զմը պատճառել շրուպային և ոչ
սաւա հանել իմ անշահասէր քաղաքականութիւ

ո՞ր շատ անգամ յայտնեցի . վասնզի Գաղղիան
այս երկիրը , որչոփ փոքրիկ ալ ըլլոյ . չուզեր
ձեռք բերել , ոչ զինուորական զօրութեան մը
յուղարկմանը , ոչ տպատամբութիւն մը գրգռե-
լով և ոչ ծածուկ հնարքներով . այլ այս խնդիրը
անկեղծութեամբ մեծ տէրութեանց առջե գնե-
լով : Այս աէրութիւնները անչու շտ պիտի հաս-
կընան իրենց արդար գատողութեամբը , ինչպէս
Գաղղիան անտարակոյս պիտի հասկնար , վասն
իւրաքանչիրոյն ՚ի նոցտնէ՝ նմանօրինակ պարա-
գայի մը մէջ , թէ իտալիոյ մէջ ըլլալու երկրա-
կան երեւելք փոփոխութիւնները իրաւունք կու-
տան մեղ ապահովութիւն մը խնդրելու , զոր
նոյն իսկ բնութիւնը կը ցուցընէ :

ՀՐԱԲԵՐԱԿԱՆ ԴԱՄՎԿ

Առ մեծարու Եղբարս մեր Պատրիարքս , Եկեղեցական՝ գահերէցց , Արքեպիսկոպոսս և առ հասարակ Առաջնորդս տեղեաց , որը գտանին՝ իշխորհս և . ի հաղորդակացութեան ընդ առաքելուկան Պահոյն ,

Ի ՊՐՈՍ ԽՆԵՐՈՐԴ ՊԱՊԵ

Ուշակ և օրհնո-թիւն առաքելածան ,

Ուժորն Եղբարք

Ղեմկրնար լուութեամբ անցնիլ հռոմեադաւաւան ժողովը ոց մէկ մասին այլայլութեանը վերայ . որ իսկոյն տեղի տոււաւ անխորհուրդ տըպաւ որութեանց . և այնպիսի լի կրիւք դարհուրանց մէջ ինկաւ , անցեալը՝ որ ապագային երաշխաւորութիւն մը պէտք էր րլլալ , այնպիսի եղանակաւ չճանչուեցաւ , և մատուցուած ծառայութիւնները այնպիսի կերպիւ մոոցուեցան որ հարկ եղաւ ինձ խորին տպաւօրեալ ներքին համոզում մը և մեծ վասահութիւն մը հառարակաց ու զիզդատողութեանը վերայ , որպէսզի կարող ըլլամ անմիաս սրահելու , 'ի մէջ գըրդ ուութեանց զոր կը անային յարուցանել , այն հանգ արտութիւնը հոգւոյ , որով միայն կարելի է հաստատուն մնալ 'ի ճշմարտութեան : Այսուամենային եղած գործքերը բարձրածայն կրիստոնին իրենց համար . 11 տարիէ 'ի վեր ես միայն կանգուն կը պահէմ Հռոմի մէջ որբազան Պապին իշխանութիւնը , առանց օր մը դադարելու 'ի յորդել յանձն նորա զորբազան յատկութիւնն Գլխաւորի կրօնին մերոյ : Ուսու կողմանէ , Ուսմանիայի մազովուրդները , յանհարած ինքնարդ լու խթալորուելով , բնական հակման մը հետեւցան և աշխատեցան միարանիլ մեղի հետ 'ի պատերազմին : Այսպէս ըլլալով , կրնային մոռնաւլ զունը հաշտութեան ժամանակը , և կրնային նորէն յանձնել զանոնը , անսահման ժամանակի մը հսմար , օտար տիրապետութեան մը ներքեւ մնալու դիպուածոց : Նախ և առաջ ջանք ըրի հաշտեցընել զանոնը իրենց վերայ համար , և զիրնալով յաջողիւ . աշխատեցայ հաստատուն պահել ապատամբեալ նահանգաց մէջ . զննէ սկզբունքը Պապին աշխարհական իշխանութիւնները :

Այս վերոցդրուածներէն կրտսեանէք որ եթէ տակտուին ամեն բան լմինցած չէ, գոնէ ներելի է յուսալ մօտաւոր վախճանի մը : Եւ կերեի թէ ժամանակը հասած է վերջոցընելու ոյս եր կար զբաղմաւնըները մոտց և աշխատելու : Ի ձեռոս բերել համարձակութեամբ այն միջացները, որով կարող ըլլարէ Գաղղիս մէջ խաղաղութեան մը հասած էր հաստատելու : Երգէն զօրաբանակէն 150,000 հոգի նուազեցան . և այս նուազութիւնը աւելի մեծ պիտի ըլլար է թէ Զինաւտանի սպատերազմը ըսւնենայինը, և թէ Հոգի և Լուսագրատայի մէջ մեր զբաց ներկայ ութիւնը հարկաւոր չըլլար : Իմ կառավարութիւնս անմիջապէս ձեր աշխաց առջև պիտի զնէ զանազան կարգագրութիւններ, որոց նպատակն է դիւրացընել արտադրութիւնները և բերքերը, աւելցընել ամանագին ապրուստով, աշխատողացը քարեկեցութիւնը և բազմապատճեւ մեր առևտարական յարաբերութիւնները : Այս շատ զին մէջ ընելու առջի քայլափափուը՝ որոշումն էր ժամանակին, յորում պէտք էր որ ջնջուին այն անանցանելի պատուազները ; որոնք արդեւ հրաման (Բրուկլինին) անուամբ կարաբանէին մեր վաճառ անացներէն շատ օտար բերքեր և կրհար կագրէին միւս ազգերը փոխադարձ ընթացք մը ունենալ, որ միասակար եր մեզի համար : Իսկ ուրիշն մէջ ընելու առջի քայլափափուի որոշումն էր ժամանակին, յորում պէտք էր որ ջնջուին այն անանցանելի պատուազները ; որոնք արդեւ հրաման (Բրուկլինին) անուամբ կարաբանէին մեր վաճառ անացներէն շատ օտար բերքեր և կրհար կագրէին միւս ազգերը փոխադարձ ընթացք մը ունենալ, որ միասակար եր մեզի համար : Իսկ ուրիշն մէջ առաջ առաջ բարեկար մը կարդելու ը զմի զ տակտուին, ոյսինքն ազգային յօժարամասութիւններունը առ և արական դաշնագրութիւնը առ և արական դաշնագրութիւնը մը ընելու Անգղիոյ հետ : ուստի արիաբար իմ վրաս առի զարտասմանատուութիւնը այս մեծ կարգագրութեան, որուն երկու ազգաց համար ալ օդտակար ըլլար խիստ սարդ խորհրդածութեամբ մը կապացուցուի : Այսինքն այս երկու ազգերն առ և արական դաշնագրութիւններունը ի գործ գրին և ատկութին ի գործ կըդնեն առ ի յայտնել մեզ միւսնոյն զգացմանքը : Կաթողիկէ աշ

խարհն ամեն կողմքին անթիւ անհամար նույն մտկներ ընկալուք . սրոնք ստորագրեալեն յեկեց զեցականաց և յաշնարհականաց ամեն վիճակի , ամեն առաջանի և ամեն կարդի . որոց գումարը երբեմն քանի մը հարիւր հաղարի կըհանի և լյա ստորագրողները՝ զինի յայտնելոյ յարգանաց և սիրոյ ամենաջերմեռանդ զգացմունքները զօր ունին մեր վերայ և Պետրոսի այս աթուասոյն վերայ , և իրենց սրտամութիւնը յառաջ բերելով ՚ի մասին եղեռնութեանց որ ՚ի գործ կըդրուին մեր նահանգաց մէկ քանիին մէջ , կը բողոքեն թէ որբայն Պետրոսի հայրենի ժառանգութիւնը պէտք է որ անեղծ և անարատ պահուի իւր բոլոր ամբողջութեանը մէջ , և ամեն յարձակումէ ապահով մնայ : Յիշեալուառ բարողներէն շատերը այս Ճշմարտութիւնը նաև հրապարակական գրուածներավ հաստատեցին , որոց մէջ մեծ զօրութիւն և խորին հմտութիւն կրտեսնուէին : Չեր զգացմանց և հաւատացելոց զգացմանց այս մածաշուր յայտարարութիւնները , սրոնք պատույ և գովութեան արժանի են , ու ոսկեղէն գիրերով տրանագրեալ պիտի մասն Կամողեկէ ։ կեղեցւոյն տարեգրութեանցը մէջ , այս յայտարարութիւնները , կըսեմք , այն պիտի շարժում մը պատճառեցին մէջ , որ մեր սրտին ուրախութենէն աղողակեցինք զբուցւուի , Օրեւալեւչցի Ասպուած , հայր աւետան մերց Յիշեալ Քրիստոնի ։ հայր ողբութեանց և Ասպուած ամենայն միւնքութեան , որ միւնքէ վելյամեայն ՚ի վելյամեայն ՚ի մէջ առառապանաց որոց ներքեւ կըհեծե մը , ուրիշ մրկեցէ քան մը չէր կընար մը բաղձանքը գոհ ընել , բաց ՚ի համամիտ և որանչելի այս փայթեառանցն ըստքեն , որով ամենքդ ալ , և հծարու Յզեարք , կըստաշուպնէք այս սուրբ Վթուայն իրաւունքը . նմանապէս սիրելի է մէջ այն գործունեայ կամքը , որով ձեր խնամացը յանձնուած հաւատացեալները կըվարուին մը և նցին նպատակաւ : Դիւրաւ ուրեմն իրնաք իմաստաւ թէ ինչպէս ամեն օր կաձի մեր հայրական բարեսկրութիւնը և մեր գորովագութ սէր թէ ձեզի և թէ անոնց համար :

Հայց, Վեծարութիղարք, այնինչ ձեր բար
նախանձ փոյթը և ձեր սքանչելի սէրը առ մե
ն առ այս սուրբ Եթուն, և նմանօրինակ զբա
մունքը հաւատացելոց կը մէզ էին մեր ցաւը
տրամավթեան նոր պատճառ մը ուրիշ կողման
հասու մեր լիրաց : Ա ասնորոյ այս նամակը
գրեմք ձեզ, որպէսզի այսպիսի ծանրակիսա ըստ
նի մը մէջ, մեր սրտին զգացմանքը լիրատին
խիստ բացայցաւ կերպիւ ծանօթ ըլլոյ ձե
Վատ օրերս, ինչպէս բազումք ի ձենջ արդէ
գիտեն . Վանիկէօր անուն Փարիզի օրագիր
Քաղղեացոց կայսերէն գրուած նամակ մը հր
տարակեց, որով կը պատասխանէր ՚ի մէնջ յա
զարկուած նամակի մը, որուն մէջ թախտանձ
նօք աղաչած էինք զիսրին կայսերական Ուեհ
փառութիւնը որպէսզի բարեհաճի Փորիզի գե
պահաժողովոյն մէջ պաշտպանել, իւր հզօր թէ
արկութեամբը, զամբ ողջութիւնը և անեղու
թիւնը աշխարհական իշխանութեան այս սու
Եթունին և աղջու պահել զիա եղեռնական
պատամբութենէ մը : (Օ) պատափառ կայսրը՝ ի
նամակին մէջ մեր միտքը ծգելով խրատ մը զ
քիչ մը յառաջադոյն տուած էր մեզ ՚ի մաս
տպատամբեալ նահանգաց մեր քահանացաց
տական իշխանութեանը, կը յորդորէ զինջ հր
ժարիլ ՚ի ժառանգութենէ նոյն նահանգաց
ըստորում ուրիշ դարման մը չկայ, կըսէ, այս
եան խռովութիւնը դազրեցընելու համար :

Եւրոպանիւրոք ՚ի ձենջ, Վեծարու Եղարք
կատարեալ կերպիւ կը հասկընայ թէ մեր բարձէ
պաշտօնին պարտուց յիշատակը թցյլ չուուաւ
մեզ լուս կենալ զինի ընդունելութեան այս
նամակին : Ուստի առանց յապազման փութա
ցինք պատասխանելու նոյն կայսեր և մեր հոգ
ոյն առաքելական աղատութեամբը, Հայուննէ
ցինք անոր համարձակապէս և պարզ կերպիւ
թէ չեմք կը հար որ իցէ եղանակաւ հաճութիւն
առաջ իւրասուն, ըստորում անոր կից և ն
անցազմենի զաւարութիւններ՝ նկատմամբ մեր
ու այս սուրբ Եթունին արժանաւորութեանը,
և ՚ի պատճառս մեր նու իրական կացութեանը
և այս սուրբ Եթունին իրաւանցը, որ թագաւ

Էսրական գերդաստանի մը պետութեանը չլիւ թաքերիր . բայց ամեն հռոմէադաւանաց : Ո՞ւ անդամայն յայտնեցինք թէ չեմք կրնար թողուլ կամտալ այն բանը որ մերը չէ , և թէ շատ ազէկ կիմանամք թէ կամիլիս նահանգին (Արտանիս) ապստամբաց չնորհուելու յազմութիւնը՝ միենայն եղեռնութիւնները գործելու յորդ որ մը պիտի ըլլայ տեղացի և օտարտկան խռովածքաց ուրիշ նահանգներուն , երբ պիտի տեսնեն ապստամբաց բարեկածազ վախճանը : Եւ ՚ի մէջ այլոց , իմացուցինք նաև նայն կայսեր . թէ չեմք կրնար թողուլ մեր վեհափառութեան իրաւունքը զօր ունիմք մեր քահանայալ տական տերութեան յիշեալ նահանգաց վերայ , առանց լուծելու մեր հանդիսական երգումը որովհապուած եմք , առանց գրգռելու տրուունջներ և ապստամբական աղմաններ մեր վիճակաց մնաց . եալ մասին մէջ , առանց անիրաւութիւն ընելու ամեն հռոմէադաւան ժողովրդոց , վերջապէս առանց տկաբացըննելու իրաւունքը ոչ միայն իտալոյ վեհափետաց , որոնք անիրաւութեամբ կողուածուեցան իրենց ժառանգութիւններէն , այլև բոլոր վեհափետաց ընդհանուր քրիստոնեայ աշխարհին . որոնք չեն կրնար անտարբերութեամբ տեսնել զներածութիւնը խիստ վեասակար սկզբանց ամսեց : Զմուացանք յառաջ բերելու թէ Կորին Վեհափառութիւնը ազէկ զիտէ թէ թէ ինչ մարդոց ձեռօր . ինչ ստակավ և ինչ օգնութիւններով ապստամբութեան նոր եղեռնութիւնները գրգռուեցան և ՚ի գործ գրուեցան Պոլոնիայի . Ուալիննայի և ուրիշ քաղաքաց մէջ , այնինչ ժողովրդոց խիստ մեծագոյն մասը զարմացեալ կրմնար այս ապստամբական դիպուածոց վերայ , և ամենեն ին յօժարամութիւն ցուցընէր անոնց հետեւելու : Ի մսսին Գաղղիացւոց կայսեր զրուցածին թէ յիշեալ նահանգաց վերայ մեր ունեցած վեհափետութեան իրաւունքը պէտք է որ թող տրուին ՚ի մէնջ ՚ի պատճառս ապստամբական խոսկութեց որ ժամանակ առժամանակ գրգռուեցան այն տեղ՝ խիստ յարձնոր կերպիւ պատտախանեցինք թէ այս փառատը ամեննեին արժէք մը չունի . ըստ որում սխալ ձեռնարկութիւն մըն է : Քանզի սցարինակ խոսլութիւններ շտու անգամ տեղի ունեցան Լւրուպայի զանազան կողմերը և ուրիշ տեղուանք . այսու ամենայինը ամեն մարդ գիտէ թէ այս գեպքերը օրինաւ որ պատճառ մը չեն կրնար ըլլու նուսպեցնելու . համար քաղաքական կառավարութեան մը երկիրները : Դարձեալ չմոռ ացանքը յիշեցնելու նոյն կայսեր , թէ Խոտալիոյ պատերազմէն յառաջ նամակ մը գրած էր մեզ , որ խիստ տարբեր էր իւր վերջին նամակէն . այն նամակը միսիթարութիւն կուտար մեղ և ոչ տրամաւ թիւն : Եւ որովհետեւ վերոյիշեալ օրագրոյն մէջ հրատարակուած կայսերական նամակին քանի մը խօսքերուն համեմատ՝ կարծեցնեցինք թէ իրաւունք վախճան ի չնորհս իւր իսկ անձնական բարոյն և իւր օգտին , մեր վախճան բոլորովին ՚ի գերեւ հանէ : Ծարժեալ ՚ի հայրական բարեգութ սիրոյն , որով կը պատրաստուիրիմք հսկել ՚ի վերայ յաւիտենական փրկութեան ամենեցուն , իւր միտքը ձգեցնիք թէ օր մը ամենքսաւ խիստ հաշիւ մը պիտի տամբք Վրիստոսի գատաւտանարանին առջեւ և մեծ անաջուութեամբ պիտի գատաւտիմք , և թէ այս պատճառուի համար իւրաքանչիւրը պէտք է որ ազգու կերպիւ ՚ի գործ դնէ այն բանը որ իրմէ կախեալէ , որպէս ոզի արժանի ըլլայ Վրտուծոյ ոզրմութեանը և անոր արդարութեամբը զդատուի :

Այս օրինակէ են ՚իմէջ այլոց , խօսքերը օրով
պատասխաննեցինք ամենամեծ կայսեր Գաղղրաց-
ւոց : Եւ արդ պարագ համարեցինք մ' զ հաղոր-
դել ձեզ այն խօսքերը , որպէսզի նախ դուք և
բոլոր կաթողիկէ տիեզերը իմանաք ևս քան
զես աւելի թէ : Վաստ ծայ օգնեականութեամբը
մեր ամենածանր պրաշտնին պարագ ցը համե-
մատ , ինչ որ մեր ձեռքէն կուգայ անվեհեր կը-
նեմք և նրենիցէ ջանք մը զանց չեմք ըներ ա-

բիտարար պաշտպանելու համար կրօնին և արդարութեան գառաք՝ ամբողջ և անարատ պահէր լու համար հռոմէական Եկեղեցւոյն քողաքական իշխանութիւնը, իւր աշխարհական ստացուածքներով և իւր իրաւունքներովը ։ որոնք բոլոր հռոմէական տիեզերաց կրթիքարերին ։ վեր ջաղէս ապահովընելու համար իտալիոյ միուս վեհապետաց արդար գտառը ։ Առահ ըլլուլ Վնոր օգնութեանը որ բառը, “Հաշխարհի տառ նէ զութիւն ունիցիք, այլ քաջալերացարուք, զի ես յաղթեցի աշխարհի”, (Յօհ. ժկ. 33) և “Երանի որ հալածեալ իցեն վասն արդարութե” (Յատթ. ե. 10), մեք պատրաստ եմք մեր Կո խորդաց մեծաշուք շաւոցցը հետեւ լու, անսնց օրինակները ՚ի գործ գնելու, ամենէն դառն և ամենէն սատափի փարձութեանց տանելու, ու կեանքերնիս անգամ պիտի կորսնցընեմք, բայց երբէք Վատուածոյ, Եկեղեցւոյն և արդարութեան զատը պիտի չմոլումք ։ Ի վիրայ այս ամենայնի դիւրաւ կրնար գուշակել, Ո՞նձարու Եղբարք, թէ ո՞րչով զառն արամաւթեան մէջ կըդանու իմք մենանելով զատկալի պատերազմը որ ՚ի մեծ կորուստ հոգուց, կըլշտացընէ մեք սուրբ իրօնը, և ի՞նչ նեղութեամք կըտառապի այս սուրբ Վթոս ցն եկեղեցին ։ Կինաք նաև դիւրաւ իմանուլ ո՞րչափ մեծ է մեք սուրբն ցաւը երբոր գիտեմք թէ ո՞րչափ ծանրէ վասնգը հոգւոց՝ մեք տէրութեանը վերաբերեալ յիշեալ խռովացյզ նահանգաց մէջ, ուր մահաբեր գըստածներ ամեն օր ես առաւել աղետութիւնը, կերպիւ կըսախտեն զբարեպաշտութիւնը, կրօնը, հաւատը և բարուց պարկեշտութիւնը ։ Պուք ուրեմն, Ո՞նձարու Եղբարք, որ կորուած էք ՚ի մասնակցութիւն մեր խնամատարութեանը, և որ այնչափ չերմեռանգութիւնը յայտնեցիք ձեր հաւատը, ձեր հաստատամութիւնը, և ձեր արիութիւնը վասն պաշտպանելու զգ ատը կրօնին ։ Եկեղեցւոյն և այս առաքելական նը Վթոսոյն, շարունակեցիք տակութիւն պաշտպանելու այս զատը ևս առաւել ՚ի հոգու ձեր յանձնեալ հաւատացեալները, որպէսզի ձեր աւաջնորդութեամբը, չգագարին երբէք ՚ի գործ գնելու իրենց ամեն ջանըը, իրենց նախանձու օր եռանդը և իրենց մոռաց ու շաղրութիւնը ՚ի պաշտպանութիւն կալմզիկէ եկեղեցւոյն և այս սուրբ Վթոսոյն, նմանապէս հաստատոն պահէնելու համար աշխարհական իշխանութիւնը յիշեալ Վթոսոյն և զնայրենի ժառանգութիւնը (քաթը բիմուան)⁽²⁾ որբցն Պետրոսի ։ որուն անկորուստ մեմալը օգտակար է ամեն հռոմէակառած ժողովուցոց ։ Գլխաւորակէս կըմնդրեմք ՚ի ձենջը զում թափանակնօր, Ո՞նձարու Եղբարք, զի հաճեսչիք, դուք միաբանութեամբ ընդ մեզ նմանապէս ՚ի հոգու ձեր յանձնեալ հաւատացեալները, չերմեռանդ ազօմքներ ընել առ ամենաբարին և ամենամձն Վթոսուած, որպէսզի հրամայեսցէ հողմոց և ծովու, ձեռնոտու լիցի մեզ իւր հզօր օգնութեամբը, օգնեսցէ իւր Եկեղեցւոյն, յարիցէ և տեսցէ զգատ իւր ։ որպէսզի իւր ողօրմութեամբը լուսաւորեցիք երկնային չնորհիւ ամեն թշնամիները Եկեղեցւոյն և այս առաքելական սուրբ Վթոսոյն, և իւր ամենակարող զօրութեամբը հաճեսցի ձմարութեան, արդարութեան և փրկութեան ձանապարհը բերել զանոնը ։ Եւ որպէսզի Վատուած, զոր յօդնաւթիւն մեր կըկոչեմք, առելի զիւրութեամբը ունկնդիր ըլլայ մեր և ձեր աղօթիցը ։ Նմանապէս ամեն թշնամիները Եկեղեցւոյն և այս առաքելական սուրբ Վթոսոյն, և իւր ամենակարող զօրութեամբը հաճեսցի ձմարութեան, արդարութեան և փրկութեան զանոնը ։ Եւ որպէսզի Վատուած, զոր յօդնաւթիւնցունցու ամենասկիբելի մայրն է, մեր ամենէն հաւատաբիլ յօյսը, աղդու պաշտպանութիւնը և սիւն եկեղեցւոյն, և որուն բարեխօսութիւնը ամենէն զօրաւոր է Վատուածոյ առջև ։ Ո՞նչ օգնութեան կանչէմք նաև զբարեխօսութիւնը երանելոյն իշխանին

(2) Սուրբ Պետրոս, որ ձկնորս էր և աղքատ հօր մը որպի, մեծապէս պիտի զարմանաց թագաւորական ժառանգ ամենա մը վերայ որ իւր հօրէն իրեն մնացած է ըստով, կողէն յանուն նորա պաշտպաննել զայն ։

Առարելըց, զբա Տէրն մեր Շիքատուն հայուսանից
՚ի վէմ իւր եկեղեցւոյն, օրուն դրունք ո ժամաց
պիտի չյաղթահարեն : Խնդրի սցուը նմանապէս
զքարեխօսութիւնը Պօղոսին, և զքօրն նորա յաշ
ու աքելութեան, և վերջապէս զքարեխօսութիւնը
ամենայն որբոց որ կըթագաւորեն յերկինս ընդ
Քրիստոսի : Ըզէկ զիտանալով, Ո՞ե ծարուՅզքարը
բոլոր ուեր հաւատարը և քահանացական վոյթը
որով իրեւէլի հանդ խացեալէք, տարակից չու
նիմք թէ յօժարամիտ պիտի ամասպարէք մեր
բազմանացը և մեր յնդրոյն համեմոտ վարուեց
լու : Եւ առայժմ յապացցց ամենաչերեւանդ
սիրոյն մերոյ առ ձեզ, չնորհեմք սիրով և ՚ի խոշ
ոց սրտի մերոյ ձեզ, Ո՞ե ծարու Եզքարը, և
ամեն կզերիկուոց, նմանապէս ՚ի հոգու իւրաք
քանչերոյն ՚ի ձեւջ յահնձնեալ հաւատացնալ
ժողովրդոց, առ աքելուկան օքնեալ թիւն մեր
բարի մաղթութիւնը ամեն հշմարիտ երջ նիշութեանն
Տուեալ ՚ի Հառմ, ուուրբ Պետրոսի քավ, ՚ի 7
(19) յունվարի 1860, ՚ի չորեքտասաններորդ ամի
քահանացապեխութեան մերոյ :

ՀԱՅԿԱԶԵՑ ԴՊՈՑ

Ըստնի է որ ազգային այս պարոցը քիչ մաշմանական մէջ ծնու և մեռաւ ի տրամաւթի սրտի ազգայինց : Այս եղելութիւնը անչու շացաւալի է , վասնդի խոհեմութեան և հեռաւեսութեան պահասութիւնը մը կրցուցընէ 'ի կողմօնէ ազգային մեր գլխաւորաց . կամ պահասութիւն յարատե ջանից և միութեն՝ Ծզգին : Այս օրինակ եղոծ է միշտ և հարկաւ այսպէս պիտի ըլլայ վախճանը իւրաք մնիւր ազգային կամ որի իցէ հաստատութեան , որուն ձեռք կը զարնուի , թէպէտե բարեմիտ և գովելի եռանդ եամբ , բայց տանց ծանր խորհրդածութեան և առանց ուշադրութիւնատաց մնելու անկեղծ և ազգարարութեց : Ծնօդուտ է խթղզնաքերնիս խաթելը այլ առք է որ գիտնամբ թէ Փարիզի Հայկալւան Դպրոցին որովիլը պատիւ քրաւ մեր տղին : - Աւրեմն պէտք էր որ բաց մնայ , պիտի հարցընեն մեզ : Աւ , բայց ալ չէր կրնար մնալ . ըստորում եկամուտ չունէր և տարեկան եկամուտ պատրաստելը չըսէմք անհնարնայլ ամենադժուար էր , նկատմամբ ազգին վիճակին և անոր յօժորաւ մօտենեանը բառ այսմ մասին . բայց պէտք էր որ 'ի սկզբան խախուտ հիմանց վրայ չհաստատուէր : Անա այս տեղէ մեծ սխալը :

Արդյօս և լցե՞, կը լումք թէ յիշեալ վօքժառ
բանին հին և նոր պարտքերը մանրամասնաբար
քննուելով, 83 հաղար ֆրանքի ելեր են : Կմա-
նապէս քննուեր են վարդարանին՝ ի ծնողոց
տանելիքը, որոց դումարը 58 հաղարի հասեր է:
Ուսի պահանջքը պարտքէնչհանուելով՝ կը մնայ-
միայն 25 հաղար ֆրանք բաց պարտք :

Դազգիոյ տերութեան հասարակաց ուսման և
կրօնից պաշտօնեայ վսեմափայլ մօսիւ Ռուլոն՝
հետեւ ետլ նամակը գրած է արքանապատիւ
Դալֆայեան տէր Վմբը բոսիս վարդապետին . որ՝
ինչպէս կը տեսնուի իւր անձնական տկարութիւնը
պատճառ դրեր է վարժարանին գոցիւլուն, որ-
պէս ողի, եթէ կարելի է, ազգին անուան անպատ-
օւութիւն մը ըլլայ :

Այս նամակը անցու շո պատիւ կընէ վարժա
բանին տեսու չիշեալ վարդապետին, և միան
գամայն կապացուցանէ թէ Փարիզի Հայկագէ ան
դպրոցին հաստատուն մնալը միջոց մըն էր “մըշ-
տիշենաւ որելու զբարեկամական յարաբերու-
թիւնները, որ միշտ անպակաս եղան, կըսէ
յիշեալ պաշտօնական նամակը, ՚ի մէջ Պաղլիոյ
և ՚առա առ ին՛:

Եւաստիկ ալո նամակ :

Գրատպության պաշտոնիկ Փարիզ, 7 Կոյնմեր 1859 :

Յարգոյ մերատեսուչ,
Ընկուլայ զնամուկն զոր բարեհաճեալէիք դրել
ինձ , իմացընելու համար զգարագաները որոց
պատճառու , առ ժամանակին կերպիւ , զոյ-

ուեցաւ Հայկադիան ազգային գպրոցը :
Դեմիքնար չնորհակալ ըլլուլ ձեղյարգց վե
րատեսուց, վասն զգացմանց զօր կրյայտնեք
ինձ, առանց ծանուցանելոյ ձեղյ խմբակասան
տիկ գաւը, տեսնեամ ոռ ձեր տառաջ թիւնո

